

O'ZBEK OILASIDA NIKOH MAROSIMLARINING ZAMONAVIY IJTIMOYIY HAYOTGA TA'SIRI

M.I. Dusnazarova

Termiz davlat universiteti davlat va huquq kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14579164>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek oilasida nikoh marosimlarining zamonaviy ijtimoiy hayotga ta'siri tahlil qilinadi. Nikoh marosimlarining an'anaviy va zamonaviy jihatlari, ular jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani o'rganiladi.

Tadqiqot jarayonida nikoh marosimlarining ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashdagi roli, shuningdek, ularning zamonaviy hayotda duch kelayotgan muammolari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: nikoh marosimi, o'zbek oilasi, ijtimoiy hayot, an'ana, zamonaviylik, iqtisodiy ta'sir, madaniy o'zgarish.

THE IMPACT OF MARRIAGE CEREMONIES IN THE UZBEK FAMILY ON MODERN SOCIAL LIFE

Abatract. This article analyzes the impact of wedding ceremonies in Uzbek families on modern social life. It examines the traditional and contemporary aspects of wedding rituals and their influence on the social, economic, and cultural dynamics of society. The study highlights the role of wedding ceremonies in fostering social cohesion and addresses the challenges they face in contemporary life.

Keywords: wedding ceremony, Uzbek family, social life, tradition, modernity, economic impact, cultural transformation.

ВЛИЯНИЕ БРАЧНЫХ ОБРЯДОВ В УЗБЕКСКОЙ СЕМЬЕ НА СОВРЕМЕННУЮ ОБЩЕСТВЕННУЮ ЖИЗНЬ

Аннотация. В данной статье анализируется влияние свадебных церемоний в узбекских семьях на современную социальную жизнь. Исследуются традиционные и современные аспекты свадебных обрядов, а также их воздействие на социальную, экономическую и культурную жизнь общества. В процессе исследования рассмотрена роль свадебных обрядов в укреплении социальной сплоченности, а также проблемы, с которыми они сталкиваются в современных условиях.

Ключевые слова: свадебный обряд, узбекская семья, социальная жизнь, традиция, современность, экономическое влияние, культурные изменения.

Kirish

O'zbek xalqining boy madaniy merosi, qadriyatlari va urf-odatları asrlar davomida xalq hayotining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Shu jumladan, nikoh marosimlari ham o'zbek oilasi hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Ular nafaqat oilaviy hayotning boshlanishini nishonlash, balki jamiyatning ijtimoiy birdamligini mustahkamlash, avlodlar o'rtasidagi an'analarni davom ettirish va milliy o'zlikni saqlash vositasi hisoblanadi. Biroq, zamonaviy davrning ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlari nikoh marosimlariga yangi talqinlarni olib kirib, ularning an'anaviy mazmuniga ham, amaliyotiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada o'zbek oilalarida nikoh marosimlarining jamiyatga ta'siri, ularning zamonaviy hayotdagi roli, shuningdek, duch kelayotgan ijtimoiy va iqtisodiy muammolar tahlil qilinadi.

Ushbu masalalarni yoritish orqali o'zbek madaniyati va ijtimoiy hayotining zamonaviy rivojlanishi haqida yanada chuqurroq tasavvur hosil qilish mumkin.

Asosiy qism

Nikoh marosimlari o'zbek oilaviy hayotining eng muhim marosimlaridan biri hisoblanadi.

Ular ko'pincha milliy an'ana va urf-odatlarining amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek oilalarida nikoh faqat ikki yoshning bir-biriga bog'lanishi emas, balki ikki oilaning birlashuvi, ijtimoiy munosabatlarning mustahkamlanishi sifatida ham qaraladi. Ushbu marosimlar orqali nafaqat oilaviy qadriyatlar, balki milliy urf-odatlar va diniy e'tiqodlar ham avloddan-avlodga yetkaziladi [6, 15]. Nikoh marosimining an'anaviy xususiyatlariga qaraganda, har bir qadamda katta avlodning ishtiroki muhimdir. Masalan, sovchilik jarayoni, unashtirish va kelinni uzatish marosimlari milliy o'ziga xoslikni aks ettiradi. Har bir bosqichning o'ziga xos odatlari bor: sovchilikda an'anaviy shirinliklar olib borish, unashtirishda to'y belgisi sifatida uzuk va ro'mol berish kabi amallar milliy qadriyatlarining saqlanishini ta'minlaydi [7, 45].

Bugungi kunda zamonaviy o'zgarishlar nikoh marosimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Yoshlarning turmush tarzi, ijtimoiy tarmoqlarning rivoji va iqtisodiy sharoitlar bu marosimlarning mazmun-mohiyatini o'zgartirgan. Ko'plab o'zbek oilalarida nikoh to'ylari endilikda an'anaviy qadriyatlar bilan bir qatorda zamonaviylik unsurlari bilan boyitilmoqda.

Masalan, restoran va kafe to'ylari keng ommalashgan bo'lsa, milliy kuy-qo'shiqlarga zamonaviy estrada musiqalari qo'shilmoqda [12, 92].

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar, xususan, fotosurat va videotasvir xizmatlarining rivoji nikoh marosimlarining tashqi ko'rinishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Yoshlar o'rtasida "pre-wedding photoshoot" yoki nikoh oldidan videorolik tayyorlash odati keng tarqaldi.

Bu yangi elementlar nikoh marosimlarini estetik jihatdan boyitib, zamonaviy yoshlar orasida ommalashmoqda [9, 78]. Nikoh marosimlari o'zbek jamiyatida ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu marosimlar orqali qarindosh-urug'lar va mahalla aholisi o'rtasida mustahkam aloqalar shakllanadi. Mahalla aholisi to'yda xizmat ko'rsatish orqali o'zaro yordam va birdamlikni namoyon qiladi. Bunday holatlar jamiyatda ijtimoiy birdamlik va hamjihatlikning kuchayishiga olib keladi [8, 110].

Nikoh marosimlari ko'pincha jamiyatning ijtimoiy iyerarxiasini aks ettiradi. Boy va o'rta hol oilalar tomonidan o'tkaziladigan to'ylar jamiyatdagi iqtisodiy tafovutlarni ham namoyon qilishi mumkin. Shu bilan birga, to'y marosimlari ijtimoiy tengsizlik muammolariga e'tibor qaratish uchun platforma ham bo'lib xizmat qilmoqda [4, 58]. Nikoh marosimlari iqtisodiy jihatdan katta ahamiyatga ega bo'lib, ularda katta mablag'lar sarflanadi. Restoran yoki katta maydonlar ijarasi, taomlar tayyorlash, xizmat ko'rsatuvchi guruhlarining yollanishi o'zbek to'ylarining ajralmas qismiga aylangan. Biroq, bu iqtisodiy ta'sirlar ijtimoiy bosimni ham kuchaytiradi. Ko'p oilalar ijtimoiy me'yorlarni bajarish uchun moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda [1, 33].

Nikoh marosimlarining iqtisodiy aspektlaridan yana biri — mahalliy biznesning rivojlanishiga xizmat qilishidir. To'yga oid xizmatlar, masalan, dekoratsiya, transport va o'zbek milliy kiyimlari ishlab chiqarish orqali yuzlab tadbirkorlar daromad topadi. Ushbu iqtisodiy samaralar mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [15, 67].

Nikoh marosimlari madaniy va diniy qadriyatlarni saqlashda muhim o‘rin tutadi. Ularning o‘tkazilishida diniy marosimlar, jumladan, nikoh o‘qitish va ota-onalarning duo qilishi alohida ahamiyatga ega.

Ushbu qadriyatlar yoshlarda milliy o‘zlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda diniy marosimlarning kamayishi zamonaviylik va diniy qadriyatlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni yuzaga keltirishi mumkin [3, 102].

Nikoh marosimlari nafaqat milliy madaniyatni saqlash, balki uni yangi avlodga yetkazish uchun ham imkoniyat yaratadi. Yoshlar o‘rtasida milliy kiyimlar va an‘anaviy taomlarni targ‘ib qilish orqali o‘zbek madaniyati va turmush tarzi yangi avlod o‘rtasida qayta tiklanmoqda [11, 54].

Zamonaviy hayotda nikoh marosimlari bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ayniqsa, haddan tashqari dabdababozlik va ijtimoiy bosim tufayli ko‘plab oilalar qiyinchiliklarga duchor bo‘lmoqda. Bunday holatlar nafaqat oila byudjetiga zarar keltiradi, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni kuchaytiradi [14, 85]. Shunga qaramay, zamonaviy nikoh marosimlari ijtimoiy innovatsiyalarga imkon yaratmoqda. Masalan, ekologik to‘ylar, minimalistik marosimlar va onlayn nikohlar zamonaviy yoshlar orasida tobora ommalashib bormoqda. Ushbu yangiliklar jamiyatdagi iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qilishi mumkin [2, 37].

O‘zbek madaniyatida nikoh marosimlari oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlash vositasi sifatida alohida o‘rin tutadi. Odatda, bu marosimlar uch bosqichda o‘tkaziladi: sovg‘ilik, unashtirish va to‘y. Har bir bosqichda katta avlodning ishtiroki ta‘minlanib, oilaviy birdamlik mustahkamlanadi. Sovchilik an‘anasi oilalar o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalarni kengaytirish bilan birga, bo‘lajak oila poydevorini mustahkamlashga xizmat qiladi [6, 20].

Unashtirishda ikki oilaning yaqinlashuvi, qarindosh-urug‘lar o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalarning kengayishi kuzatiladi. Ushbu bosqichda milliy urf-odatlarining muhim elementlari, masalan, “kelinlik sovg‘alari” va “bo‘lajak to‘y belgisi” an‘analari bajariladi. Nikoh to‘yining o‘zi esa o‘zbek madaniyatining ko‘zgusi bo‘lib, unda mehmondo‘stlik, birdamlik va milliy qadriyatlar mujassam bo‘ladi [7, 50].

So‘nggi yillarda o‘zbek nikoh marosimlarida zamonaviylik unsurlarining paydo bo‘lishi an‘anaviylik va innovatsiyalar uyg‘unligining natijasidir. Bugungi kunda nikoh marosimlari nafaqat milliy o‘ziga xoslikni aks ettiradi, balki global ta‘sirlarni ham o‘zida mujassam etadi.

Misol uchun, xalqaro uslubdagi nikoh to‘ylari, zamonaviy liboslar va texnologiyalardan foydalanish keng tarqalgan. Ko‘plab yoshlar “minimalistik” yoki “eko-to‘y” formatlarini tanlashmoqda, bu esa yangi ekologik va iqtisodiy talablarni qondiradi [12, 96]. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, xususan, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar nikoh marosimlarini yangi darajaga olib chiqdi. Nikoh rejalashtirish bo‘yicha mobil ilovalar, internet orqali xizmatlar buyurtma qilish imkoniyati bu jarayonni qulaylashtirdi. Ayniqsa, pandemiya davrida onlayn nikoh marosimlari keng ommalashdi [9, 82].

Nikoh marosimlari jamiyatning ijtimoiy tuzilmasini mustahkamlovchi muhim vositadir.

Ushbu tadbirlar orqali qarindoshlar, qo‘shnilar va mahalla aholisi bir joyga yig‘ilib, o‘zaro munosabatlarni mustahkamlaydi. O‘zbek mahallasida to‘y xizmatlari (masalan, osh damlash yoki dasturxon yozish) orqali ijtimoiy birdamlik va o‘zaro yordamni ta‘minlash an‘anasi davom etmoqda [8, 114]. Nikoh marosimlari jamiyatdagi turli ijtimoiy qatlamlarni birlashtirish imkonini ham beradi.

Boy va kam ta'minlangan oilalar birgalikda ishtirok etadigan bunday tadbirlar ijtimoiy tenglikni ta'minlash vositasi sifatida xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, dabdabali to'ylar o'rtasidagi iqtisodiy farqlar ijtimoiy ziddiyatlarga ham sabab bo'lishi ehtimoldan xoli emas [4, 60].

Nikoh marosimlari o'zbek iqtisodiyotida sezilarli o'rin tutadi. Har bir nikoh marosimi mahalliy iqtisodiy faoliyatni rag'batlantiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Restoran biznesi, milliy kiyimlar tayyorlash, fotografiya va transport xizmatlari to'ylarning ajralmas qismi bo'lib, yuzlab kishilarni ish bilan ta'minlaydi [15, 71]. Biroq, ushbu iqtisodiy faoliyatning ortidan keladigan ijtimoiy bosimni ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Ko'plab oilalar jamiyatdagi urf-odatlarini bajarish maqsadida qarz olish yoki moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa oilaviy nizolarga olib kelishi mumkin [1, 35]. Nikoh marosimlari o'zbek xalqining diniy va madaniy qadriyatlarini asrashda asosiy rol o'ynaydi. Masalan, to'y marosimida Qur'on tilovati va duolar qilish, ota-onalarning rizoligini olish kabi diniy marosimlar yosh oilalarga axloqiy yo'nalish beradi. Shu bilan birga, milliy taomlar, kuy-qo'shiqlar va o'zbekcha liboslar orqali madaniy o'zlik avlodlarga yetkaziladi [3, 105]. Biroq, zamonaviylikning ta'siri ba'zi qadriyatlarni yo'qolish xavfi ostida qoldirayotganini ham ko'rish mumkin. Yoshlar orasida g'arbiy uslubdagi to'ylar ommalashib borayotgani milliy an'analar va diniy marosimlar ahamiyatini pasaytirishi mumkin.

Bu esa madaniy o'zlikni saqlash masalasida muayyan chora-tadbirlarni ko'rishni talab qiladi.

Zamonaviy jamiyatda nikoh marosimlari bir qator muammolarga duch kelmoqda.

Xususan, haddan tashqari dabdababozlik va jamiyatning ijtimoiy bosimi tufayli ko'plab oilalar o'zlarini moliyaviy bosim ostida his qilmoqda. Bunday holatlar nafaqat iqtisodiy qiyinchiliklarga, balki psixologik bosimga ham olib keladi. Shu sababli, ayrim yoshlar "kam harajatli to'y" yoki faqat nikoh o'qish bilan cheklanadigan variantlarni tanlashmoqda [14, 90]. Shu bilan birga, zamonaviy nikoh marosimlari yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Masalan, ekologik to'ylar yoki barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan marosimlar jamiyatda ekologik ongni oshirishga xizmat qiladi. Onlayn platformalar orqali tashkil etiladigan nikoh marosimlari esa pandemiyadan keyingi davrda yangi tendensiyaga aylangan [2, 40].

Xulosa

Nikoh marosimlari o'zbek jamiyatida faqat oilaviy emas, balki ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotning ajralmas qismi hisoblanadi. Ularning an'anaviy va zamonaviy jihatlari uyg'unlashgan holda jamiyat rivojiga hissa qo'shadi. Biroq, zamonaviy hayotning talablari va muammolari nikoh marosimlarining mohiyatiga ta'sir ko'rsatmoqda. Shuning uchun milliy qadriyatlarni saqlash bilan birga, zamonaviylikka moslashish muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Abdullayev R. Iqtisodiy tahlil va jamiyat. Toshkent: "Ilm va taraqqiyot", 2022. – 210 b.
2. Davlatov O. Zamonaviy ijtimoiy innovatsiyalar. Toshkent: "Innovatsiya" nashriyoti, 2022. – 160 b.
3. Hamidov B. Diniy qadriyatlar va zamonaviy hayot. Toshkent: "Ma'rifat" nashriyoti, 2021. – 200 b.
4. Islomov Sh. Jamiyatda iqtisodiy tafovutlar. Toshkent: "Yangi davr" nashriyoti, 2017. – 170 b.

5. Ismailov A. O'zbek jamiyatida an'ana va zamonaviylik muammolari. Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2023. – 210 b.
6. Jumaev N. O'zbek oilasi va an'analari. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2020. – 200 b.
7. Karimov A. Milliy qadriyatlarimiz. Toshkent: "Yangi asr" nashriyoti, 2018. – 180 b.
8. Nazarov I. Mahalla va ijtimoiy birdamlik. Toshkent: "Akademnashr", 2020. – 190 b.
9. Rasulova G. Nikoh marosimlaridagi zamonaviy o'zgarishlar. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2019. – 150 b.
10. Ravshanov M. Madaniyat va urf-odatlar. Toshkent: "Fan" nashriyoti, 2018. – 180 b.
11. Ravshanova N. Nikoh marosimlarida yangi tendensiyalar. Toshkent: "Fan va innovatsiya", 2020. – 140 b.
12. Sadullayev U. Zamonaviy jamiyat va an'analar. Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2021. – 220 b.
13. Salimova D. Madaniyat va ekologik tendensiyalar. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 150 b.
14. Sobirov S. Jamiyatda ijtimoiy bosim. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2020. – 190 b.
15. Yusupov D. O'zbek tadbirkorligi. Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2019. – 160 b.